

Bioloog Jens Verwaerde en Maatschappij Discordia waren te gast op Wet-Art in de Beursschouwburg.

Uit hun confrontatie groeide bij Jens Verwaerde het inzicht dat kunst en wetenschap dichter bij elkaar staan dan vermoed.

Van onze reporter in de savanne

Apen zijn interessante beesten

Op een poster staat een foto van een aangeklede chimpansee, die op een toilet zit en daarbij breed schijnt te grijnzen naar het publiek.

In de Antwerpse Zoo springt een mannelijke chimpansee heftig gesticulerend naar een bioloog, die het dier enkele jaren geleden heeft geobserveerd voor zijn thesis. Het dier reageert schijnbaar jaloers op de aanwezigheid van de (mannelijke) onderzoeker, die op dat ogenblik dichtbij een vrouwelijke chimpansee uit de groep staat.

De bonobo' Hermien op het grote eiland in Planckendael bij Mechelen vestigt zich dichtbij het raam waarachter de auteur gedurende een korte periode in 1997 observaties verrichtte. Dzeeta kijkt geïnteresseerd naar mijn observatieboekje en ontbloot als in een grijns haar tanden. Op de achtergrond schuift Desmond, een mannelijke bonobo, schijnbaar om te spelen een plastic doos voor zich uit over de stenen vloer van het bonoboverblijf. Hij schuift zijn speelgoed verscheidene malen over en weer over de vloer, en kijkt tijdens deze handeling schuin omhoog naar zijn rustende hokgenoten, in de schijnbare hoop dat geen van hen deze ogenschijnlijk gedurfd handeling zal afstraffen.

Een andere bonobo – Ludwig –, legt zich gedurende de dag op zijn rug in het gras van het bekende bonobo-eiland in hetzelfde dierenpark. De bezoekers zijn van de dieren gescheiden door een ongeveer drie meter brede watergracht, en ondanks borden en panelen allerhande, zijn er toch nog regelmatig bezoekers die menen het dier snoepjes allerhande te moeten toewerpen. Meer nog, Ludwig strekt nu zelfs regelmatig zijn arm uit met geopende

hand, alsof hij bedelt. En het werkt blijkbaar.

Een jonge mantelbaviaan in de Antwerpse Zoo gilt om de aandacht te trekken van andere – volwassen – dieren, omdat hij zich aangevallen of bedreigd voelt door één of ander volwassen dier dat in zijn buurt zit. Gewoonlijk leidt dit gillen ertoe dat één van de familieleden het jonge dier te hulp komt en de 'belager' van de kleine wegjaagt. Maar nu komt het: soms gilt een jonge mantelbaviaan zonder dat hij wordt aangevallen. Het dier doet alsof, maar het resultaat blijft hetzelfde. Het dier speelt toneel, lijkt het...

Apen zijn dus interessante beesten. Er wordt heel wat onderzoek gedaan naar hun gedrag, een onderwerp waarover iedere niet-bioloog veel meent te kennen, wat hij niet pretendeert van ander biologisch onderzoek. Velen 'herkennen' het gedrag van de aap achter de glaswand in de zoo.

Het gedrag van apen lijkt soms op dat van mensen. Sommige gedragingen van apen lijken wat 'primitief', maar dat komt natuurlijk omdat de mens intussen verder geëvolueerd is tot een cultureel en beschaafd wezen². Het gedrag van apen lijkt dan ook een ideaal uitgangspunt voor de studie van het gedrag van de 'primitieve' mens.

Meer nog: als we 'cultureel gedrag' zouden definiëren als 'gedrag dat geen rechtstreeks verband houdt met overleving of voortplanting' – een overigens weinig subtiele definitie –, dan lijkt een aantal voorbeelden aan te geven dat sommige dieren cultureel gedrag kennen. Spelen deze dieren toneel? Welke drijfveer noopt Desmond ertoe zich te manifesteren door het lawaaiig rondschuiven van een plastic doos?

Voorliggende tekst is de resultante van een interessante confrontatie annex performance tussen de Nederlandse Maatschappij Discordia en ondergetekende, die voor de Antwerpse Zoo en universiteit heeft meegewerkt aan het onderzoek naar het gedrag van bonobo's. De performance in de Brusselse Beursschouwburg en niet in het minst de voorbereidende gesprekken hebben alvast geleid tot een aantal opmerkelijke vaststellingen, zowel voor de wetenschapper als voor de kunstenaar.

In wat volgt wordt gesproken over 'de confrontatie' als we het hebben over de discussies, de bevragingen en de performance tussen leden van Maatschappij Discordia en de auteur.

In deze tekst een bloemlezing van een aantal van deze vaststellingen. Maar vooraf een korte situering van het begrip 'evolutie' en van een aantal onderzoeken die op dit ogenblik lopen in de Antwerpse Zoo en in Planckendael (Mechelen).

Onderzoek naar het gedrag van bonobo's en mantelbavianen

Er wordt naar vele primatensoorten gedragsonderzoek gedaan; in het licht van dit artikel en de ervaring van auteur beperken we ons evenwel tot twee soorten, die in de Antwerpse Zoo uitgebreid worden onderzocht: de bonobo en de mantelbaviaan.

De bonobo staat genetisch zeer dicht bij de mens en leeft in omstandigheden waarvan men vermoedt dat ze overeen komen met de situatie van onze gemeenschappelijke voorouder. Aangezien het dier bovendien een matriachale groepsstructuur kent en een nogal uitgebreid seksleven vertoont, is het de laatste jaren een populaire onderzoeksoort gewor-